

Paulina Legutko-Kobus*

JAK WSPÓŁCZEŚNIE ODCZYTAĆ KONCEPCJĘ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU? OD IDEI DO DZIAŁANIA

Recenzja książki *Theoria i praxis zrównoważonego rozwoju. 30 lat od ogłoszenia Raportu Brundtland*, red. Ryszard F. Sadowski, Zbigniew Łepko, Towarzystwo Naukowe Franciszka Salezego, Warszawa 2017

„Myśl globalnie, działaj lokalnie” oraz „Ziemi nie otrzymaliśmy od naszych ojców, tylko pożyczylimy od naszych wnuków” to najczęściej przywoływane hasła, którymi w sposób syntetyczny można zaprezentować paradygmat rozwoju zrównoważonego. Koncepcja wdrażana od ponad 40 lat (w ujęciu globalnym, międzynarodowym np. na poziomie Unii Europejskiej, poszczególnych krajów, regionów i w społecznościach lokalnych) ewoluowała wraz z pojawiającymi się wyzwaniami cywilizacyjnymi, postępem technologicznym oraz sukcesami i porażkami wdrażania Agendy 21.

Współczesne podejście do zrównoważonego rozwoju definiuje, ogłoszone 25 września 2015 r. przez ONZ¹, 17 Celów, które zastąpiły 8 Milenijnych Celów Rozwoju (ogłoszonych w 2000 r.). Pierwsze oceny osiągnięcia 17 Celów Rozwoju Zrównoważonego dokonane w 2017 r.² wskazują, że stopień ich wdrażania jest niezadowalający, a główne bariery związane są z pogłębiającymi się nierównościami (szczególnie w wymiarze społecznym) oraz niewystarczającymi działaniami na rzecz klimatu. Największe wyzwania stanowią zaś: edukacja, odpowiedzialna konsumpcja i produkcja

* Kolegium Ekonomiczno-Społeczne, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie.

¹ Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ, *Przekształcamy nasz świat: Agenda na rzecz zrównoważonego rozwoju do roku 2030*, http://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultstronaopisowa/5989/1/1/agenda_2030_pl_2.pdf [dostęp 16.02.2018].

² *Evaluating Progress Towards The Sustainable Development Goals*, GlobeScan i SustainAbility, 2017; *SDG Index and Dashboards Report 2017. Global Responsibilities. International spillovers in achieving the goals*, Sustainable Development Solutions Network, Bertelsmann Foundation 2017.

oraz partnerstwa, w tym szczególnie międzysektorowe (obejmujące także działania biznesu na rzecz rozwoju zrównoważonego).

Mając na względzie powyższe, wydaje się oczywiste, że przypadająca w 2017 r. 30. rocznica ogłoszenia raportu Brundtland (*Nasza wspólna przyszłość*) stała się impulsem do zorganizowania, także w Polsce, wielu konferencji i debat, w czasie których podsumowywano działania już podjęte dla wdrażania zrównoważonego rozwoju oraz wskazywano wyzwania na najbliższe lata. Jedną z nich (chyba najważniejszą, biorąc pod uwagę liczbę i grono uczestników oraz różnorodność reprezentowanych ośrodków) była konferencja zorganizowana 20 marca 2017 r. w Warszawie na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW), a jej pokłosiem jest recenzowana publikacja *Theoria i praxis zrównoważonego rozwoju. 30 lat od ogłoszenia Raportu Brundtland*.

Wynikająca z raportu *Nasza wspólna przyszłość* oraz Agendy 21 triada podstawowych łańdów (filarów) zrównoważonego rozwoju, tj. gospodarka, społeczeństwo, środowisko, okazała się być zbyt ogólna dla podziału tekstów składających się na recenzowaną publikację. 46 tekstów merytorycznych i 6 okolicznościowych zostało więc podzielonych na 8 rozdziałów tematycznych, uzupełnionych częścią wstępną oraz podsumowaniem.

Część wstępną monografii otwiera „Apel warszawski” o zrównoważony rozwój świata (s. 21–24). Dokument krótko odpowiada na podstawowe pytania dotyczące wdrażania rozwoju zrównoważonego, tj.: gdzie jesteśmy?, co nam zagraża?, jak przezwyciężyć niekorzystne megatrendy? Na tym tle bardziej szczegółowo została zarysowana sytuacja Polski w kontekście wdrażania rozwoju zrównoważonego oraz sformułowane zostały zalecenia i wyzwania w sferze społecznej, gospodarczej i przyrodniczej, które powinny zostać uwzględnione w strategii rozwoju Polski. W części wstępnej znalazły się także listy gratulacyjne i wystąpienia okolicznościowe, w tym przesłanie Gro Harlem Brundtland skierowane do uczestników konferencji, w którym napisała m.in.: „Decyzje, które podejmujemy teraz, będą mieć wpływ na rozwój przez następne dziesięciolecia. Praca na rzecz zrównoważonej przyszłości trwa!” (s. 26).

Osiem części tematycznych monografii zostało ułożonych w taki sposób, żeby od ujęcia historycznego i epistemologicznego samej koncepcji zrównoważonego rozwoju przez edukację, kształtowanie postaw i budowanie świadomości społecznej przejść do instrumentów wdrażania oraz ujęcia horyzontalnego i sektorowego.

Pierwsza część tematyczna dotyczy ewolucji samej idei zrównoważonego rozwoju, a składa się na nią pięć tekstów, które ukazują: zmiany samej koncepcji (w tym szczególne miejsce poświęcono kształtowaniu polityki klimatycznej), poszukiwanie zrównoważenia i zharmonizowania łańdów rozwoju w ochronie przyrody (w tym argumenty za ochroną przyrody wynikające z antropocentryzmu i biocentryzmu), wpływ

raportu *Nasza wspólna przyszłość* na współczesne podejście do ochrony przyrody. W tej części odnajdziemy także analizę geopolityczną i społeczną Polski w momencie opublikowania raportu Brundtland.

Część druga, „Epistemologiczne aspekty zrównoważonego rozwoju”, składa się z czterech tekstów. Pierwszy z nich prezentuje założenia, na których oparto raport Brundtland, w tym szczególnie podkreśla znaczenie sprawiedliwości (między- i wewnątrzpokoleniowej), jako klucza do zrozumienia i wdrażania zrównoważonego rozwoju. Kolejny tekst ukazuje szerokie spojrzenie na zrównoważony rozwój, w perspektywie kosmicznego siedliska ziemskiego życia. Pozostałe dwa teksty odnoszą się do filozoficznych i religijnych aspektów i inspiracji koncepcji zrównoważonego rozwoju.

Trzecia część monografii dotyczy ujęcia aksjologicznego i składa się na nią pięć tekstów. Prezentowane w niej podejście do wartości jest bardzo zróżnicowane, gdyż dotyczy zarówno wartości uniwersalnych i ich miejsca w koncepcji rozwoju zrównoważonego, edukacji etycznej, jak i dążenia do zrównoważonej konsumpcji przez postawę samoograniczenia. Ponadto w tej części znalazł się artykuł stanowiący analizę encyklik papieskich w kontekście postulatów zrównoważonego rozwoju. Trzecią część publikacji zamyka artykuł dotyczący ewolucji koncepcji CSR jako odpowiedzi biznesu na wyzwania zrównoważonego rozwoju.

„Edukacyjne aspekty zrównoważonego rozwoju”, czyli czwarta część monografii, to siedem tekstów obejmujących szerokie spektrum działań edukacyjnych dotyczących: edukacji globalnej, edukacji dla zrównoważonego rozwoju (w tym tematyki doskonalenia kompetencji nauczycieli akademickich) oraz roli edukacji w zwiększaniu świadomości społecznej. W tej części publikacji znalazły się także teksty na temat pedagogiki na rzecz zrównoważonego rozwoju i podstaw psychologicznych zachowań prośrodowiskowych. Praktyczny aspekt edukacji prezentuje tekst odnoszący się do wczesnoszkolnej edukacji zrównoważonego rozwoju w Polsce i Norwegii.

Część piąta recenzowanej publikacji składa się z sześciu tekstów dotyczących instrumentów wdrażania rozwoju zrównoważonego. Tematyka poszczególnych artykułów dotyczy: planowania przestrzennego, planowania i programowania rozwoju, regionalnego i przestrzennego zróżnicowania rozwoju zrównoważonego w Polsce oraz recyklingu jako sposobu realizacji zasady likwidacji zanieczyszczeń u źródła. W tej części znajdują się także dwa studia przypadków: Łodzi w kontekście zrównoważonego rozwoju miast z perspektywy władz lokalnych i mieszkańców oraz Jaworzna w kontekście wykorzystania programu ochrony środowiska jako narzędzia wdrażania koncepcji rozwoju zrównoważonego.

Części szósta i siódma monografii dotyczą zrównoważonej gospodarki i społeczeństwa – część szósta (na którą składa się sześć artykułów) to ujęcie sektorowe, zaś część siódma prezentuje podejście horyzontalne.

Wprowadzeniem do części szóstej jest tekst diagnozujący potrzeby pojawiające się w nowej generacji miast zrównoważonych. Zestawione w dalszej części artykułu dotyczą: biogospodarki, budownictwa energooszczędnego oraz sektora rolnictwa (w kontekście wdrażania dyrektywy 2009/128). Studium przypadku, zamykające część szóstą, prezentuje warszawską politykę mobilności.

Horyzontalne podejście, czyli część siódmą, tworzy siedem tekstów, które poruszają m.in. następujące zagadnienia: celów ONZ w kontekście przejścia od Agendy 21 do Agendy 2030 na poziomie lokalnym, roli mieszkańców w zrównoważonym rozwoju miast oraz w szerszej perspektywie problematykę relacji człowiek–środowisko. Podejście horyzontalne odnosi się także do: eliminacji ubóstwa jako nadrzędnego celu wdrożenia rozwoju zrównoważonego oraz do nierówności społecznych, szczególnie nierówności w zdrowiu w krajach Unii Europejskiej. W tej części znalazły się także teksty na temat „przemysłu 4.0” oraz oceny zrównoważenia polityki przeciwpowodziowej Polski.

Ostatnią, ósmą część stanowi sześć tekstów dotyczących problematyki środowiska przyrodniczego. Teksty odnoszą się zarówno do międzynarodowych programów wpisujących się w urzeczywistnianie idei rozwoju zrównoważonego (program MAB UNESCO), jak i aspektów krajowych, tj. wdrażania sieci NATURA 2000 w Polsce, wykorzystania zasobów wodnych oraz spodziewanych w XXI w. zmian wysokości fali Morza Bałtyckiego. Bardziej lokalne ujęcie prezentowane jest w tekstach dotyczących problematyki ochrony Puszczy Białowieskiej oraz partycypacji w ochronie bioróżnorodności.

Podział tematyczny zaproponowany przez redaktorów monografii może być jednym ze sposobów, ale na pewno nie jedynym, studiowania omawianej publikacji. Wielość tekstów, a tym samym ujęć, pozwala czytelnikowi wyznaczyć sobie własny, zgodny z zainteresowaniami dobór tematyczny. Znajdziemy więc w recenzowanej monografii teksty:

- uznanych autorów, którzy od lat wypowiadają się na temat wdrażania rozwoju zrównoważonego na świecie i w Polsce,
- ukazujące ewolucję koncepcji rozwoju zrównoważonego i jej poszczególnych filarów (szczególnie społecznego i środowiskowego),
- stanowiące interesujące studia przypadków,
- diagnostyczne, wskazujące na obecny etap wdrożenia rozwoju zrównoważonego,
- formułujące wyzwania i kierunki przyszłych działań sprzyjających pełnej implementacji Agendy 2030.

Na uwagę zasługuje także dobór autorów poszczególnych tekstów, który wyraźnie wskazuje na multidyscyplinarny charakter koncepcji rozwoju zrównoważonego oraz potrzebę wielo- i międzyobszarowych badań w tym zakresie.

Recenzowana publikacja stanowi ważny głos w dyskusji na temat tego, na ile koncepcja rozwoju zrównoważonego jest ciągle aktualnym i nośnym (naukowo, politycznie i społecznie) paradygmatem rozwoju oraz gdzie pojawiają się bariery dla pełnego wdrażania tej idei, zarówno na poziomie międzynarodowym, jak i lokalnym.

Sygnatariusze „Apelu warszawskiego” zachęcają do podjęcia debaty obywatelskiej nad praktycznymi aspektami wdrażania rozwoju zrównoważonego. Wydaje się, że recenzowana publikacja może stanowić dobre źródło wiedzy nie tylko dla akademików zajmujących się rozwojem zrównoważonym od strony naukowej, ale i dla organizacji społecznych, biznesowych i obywateli. Powinna zainteresować wszystkich tych, którzy jakość życia postrzegają szeroko, nie tylko przez pryzmat wskaźników ekonomicznych, ale także w aspekcie wysokiej jakości środowiska i przyjaznych, niewykluczających przestrzeni publicznych.